

BYGATA OG GAMLE HADELANDSVEI

Historiske ferdselsveier mellom Hadeland og Bjørvika i Oslo

Ståle Pinslie

Det har opp igjennom tidene vært mye trafikk mellom Oslo og Hadelandsbygdene, men også en del diskusjoner om hvor de eldste farene har gått. Jeg har arbeidet mye med disse veifarene og publisert artikler i «Årsskrift for Maridalens Venner».

Google «Maridalens Venner Årbøker» og finn mine tre skrifter; «Historiske ferdselsveier fra Oslo gjennom Nordmarka til Hakadal og Hadeland. Årsskrift 2017». «Tillegg til Årsskrift april 2021» og «Etterskrift juni 2021». Last ned de historiske veiene og følg dem i terrenget på mobilen.

VEIER FRA URTIDEN

Gulatingslovens bestemmelser om veier sier at de skal være der de har ligget fra gammel tid. Dette er gjentatt i Magnus Lagabøtes landslov 1274 og i Christian IVs Norske Lov av 1604.

Innenlands ferdsel til hest og til fots fulgte trolig de samme tråkkene siden bronse/jernalderen.

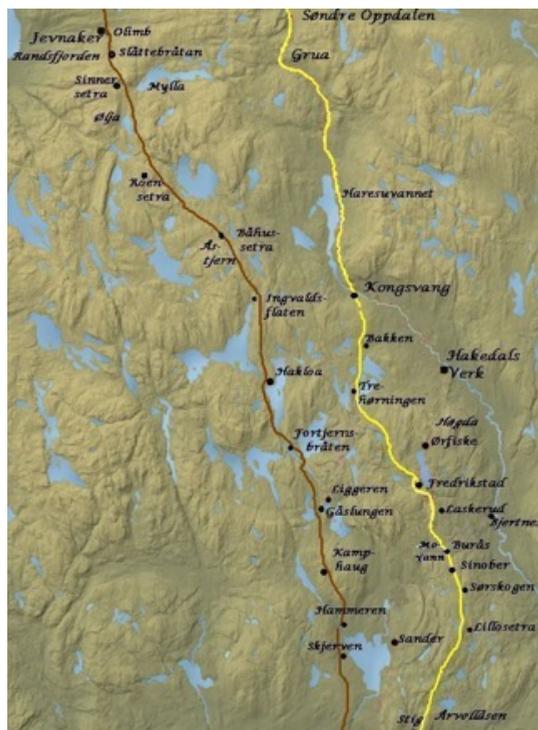
Hva kjennetegner en historisk vei? Jo, en stabil retning, ingen unødige svinger. Den går heller bratt opp enn skrått rundt. Ingen forstøtninger eller oppbygging, unngår myrer og velger det best mulige sted for vading av elver. Hulveier er så godt som fraværende i Nordmarka grunnet tynt jordsmonn. Veien følger i tillegg gjerne høydedrag.

BYGATA OG GAMLE HADELANDSVEI – pilgrimsleder fra Oslo forbi Søsterkirkene til Nidaros? Før pilgrimsreiser ble forbudt i 1537.

Noen vil innvende at Bygata gjennom Nordmarka var for lang uten overnatting, men Sverre Steen skriver i sitt verk 'Ferd og Fest' fra 1929 at en gjennomsnittlig dagsreise for pilgrimer var 33 km – i luftlinje. Det er lik avstanden fra Maridalen til Olum på Hadeland.

Bygata passerte viktige reisemål, Margaretakirken i Maridalen fra 1250 og Kamphaug i Nordmarka som var kirkegods i middelalderen. Jeg har også funnet og dokumentert det jeg mener er fortsettelsen av Bygata opp mot Søsterkirkene på det gamle kultstedet Granavollen.

På visitas til Gran på Hadeland i 1575 fulgte bispene Jens Nilssøn Gamle Hadelandsvei der han overnattet i Hakadal nøyaktig halvveis (3,5 mil). Det må ha vært på Kongsvang nord i Hakadal.

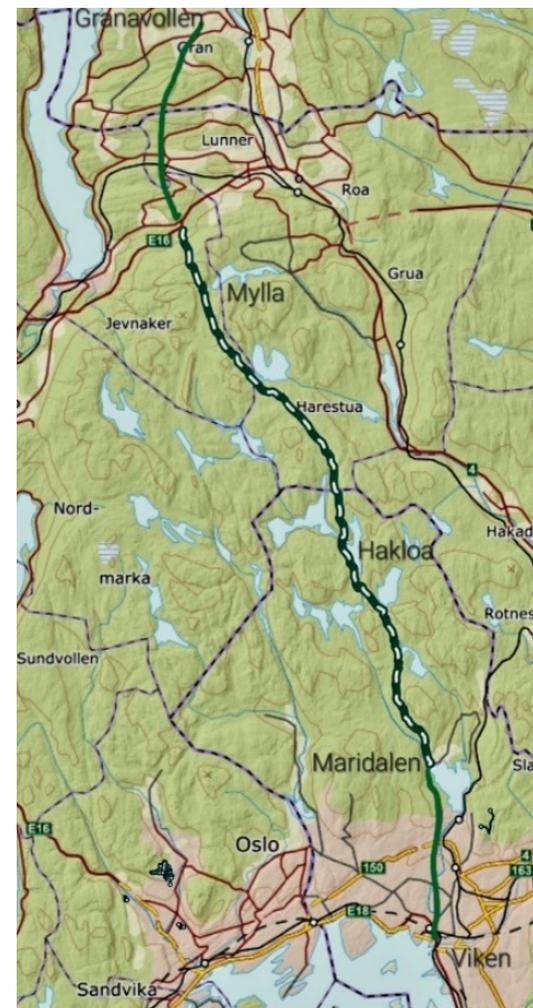

Bygata; Brun strek; Gamle Hadelandsvei; Gul strek.

Fra Søndre Oppdalen og nordover har nok veien delt seg. Men det er svært sannsynlig at Jens Nilssøn har fulgt i pilgrimenes fotspor forbi Lunner kirke og videre til Søsterkirkene, begge attraktive mål på veien mot Nidaros. Pilgrimssenteret i Oslo viser stor interesse for disse tankene.

BYGATA

Det ligger i navnet at Bygata var et kjent begrep for hadelendingene, men det var trolig lite kjent for byfolk som Bernhard Herre og P. Chr. Asbjørnsen. De nevner ikke Bygata ved navn i sine bøker.

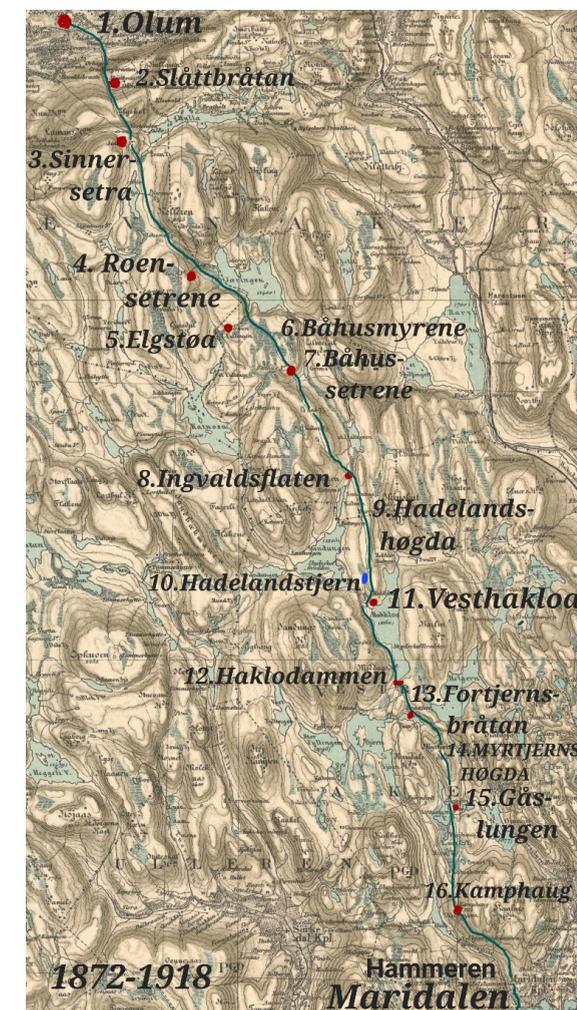

Grønnstiplet strek: Bygata kan følges på kart utgitt av Ut.no mellom Olumsvadet på Hadeland og Hammeren ved Maridalsvannet. Her er streken forlenget ned til Viken og opp til Søsterkirkene slik jeg har funnet sporene.

BYGATA ER VIST PÅ MANGE HISTORISKE KART

Det finnes knapt noe kart tegnet før annen halvdel av 1700-tallet, altså ikke før etablering av nye boplasser i Nordmarka. De historiske veiene var eldre og gikk uavhengig av disse plassene, det viser bl.a. sporene som passerer ofte i god avstand –

Bygata gjennom Nordmarka var raskeste veien fra Hadeland til Bjørvika i Oslo – til fots eller på hesteryggen. Historiske kart viser den best mulige veien.

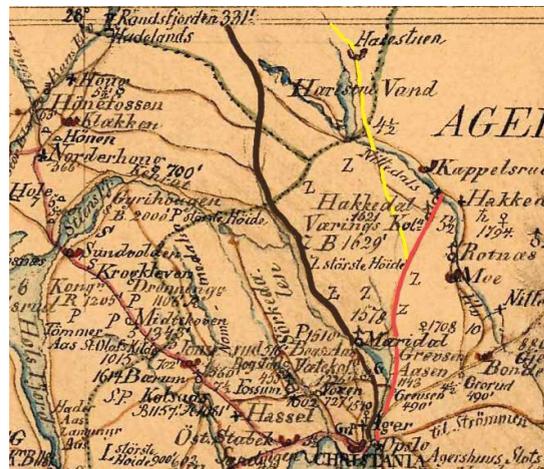

Bygata er forsterket med blågrønn farge av forfatteren.

plasser og setre som tilfeldigvis ligger langs disse veiene. Eksempelvis passerer Roen-setrene med 150 meter og Elgstøa med 250 meter på nordøstsiden og så videre.

Bygata fikk ikke konkurrerende kjerreveier i nærheten, den var i bruk opp mot nyere tid og er trolig derfor vist sammenhengende på kart i perioden 1822-1918. Kartet 1822 viser primært postveier og andre hovedveier, deriblant Bygata med forbindelser til Haug, Klækken og Norderhov på Ringerike. Sistnevnte veiforbindelser er tatt med som tilførselsveier til Ringerike og den nye Bergensveien over Sundvollen. De må ikke forveksles med de tre gårdsveiene fra Jevnaker som sluttet seg til Bygata på Sinnersetra, vist på mindre områdekart fra 1827 og på kartet fra 1872. Fra Stryken vises en vei forbi Nysetra med tilslutning til Bygata på Båhussetra, også vist på et kart fra 1825. Jeg lette opp denne stien før den forsvant med skogsmaskinene.

Det var en snarvei for ferdafolk til Jevnaker for dem som fulgte de gamle veiene fra Smålenene (Østfold) og Gamle Hadelandsvei, eller fra tiden rundt 1800 da Den Bergenske Kongevei gjennom Hakadal fra Christiania var fullført.

Utsnitt av kartet «Croquis militaire d'un voyage pittoresque aux alpes de Tellemark», fra rundt 1822 i målestokk 1:800 000 over Sør-Norge. Bygata vest for Maridalsvannet, nordgående midt i kartet (forsterket av forfatteren med brun strek).

Gamle Hadelandsvei (gul strek) krysser Hakadalselva rett sør for Harestuvannet. Sørover slutter den seg til den gamle rideveien fra Hakadal (rød strek) til Maridalen. Gamle Hadelandsvei er ikke vist gjennom Lillomarka fordi den der gikk ut av bruk mot slutten av 1700-tallet.

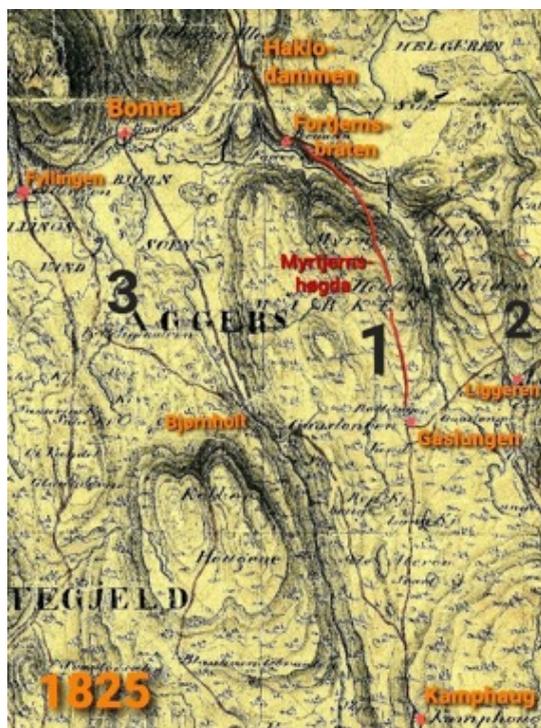
Historiske kart fra Kartverket: <https://kartverket.no/om-kartverket/historie/historiske-kart>.

Moderne kart: Ut.no, kart basert på kartdata fra Kartverket og OpenStreetMap-bidragstere.

FERDSELEN OVER HAKLOELVA VED UTLØPET AV HAKLOVANNET

Til tross for at eieren av Nordmarksgodset, baron Harald Wedel Jarlsberg i Baronkontrakten av 1876 krevde at ny dam ikke skulle hindre passasje for folk og kreaturer, ble det oversatt av Brukseierforeningen. Steindammen fra 1888 stoppet all kløvtrafikk og medførte at trafikken i Bygata måtte ta omveien forbi Bonna, Fyllingen og Bjørnholt (alt. 3 på kartet fra 1825). Alt. 1 forbi Fortjernsbråtan over Myrtjernhøgda er den opprinnelige Bygata slik den er gjenfunnet. Vinterveien, som på folkemunne også ble kalt Bygata, er vist over Bjørnsjøen.

Jeg har også en muntlig overlevering som forteller at det var «skysstasjon» på Fortjernsbråtan, og da trafikken avtok mot slutten av 1800-tallet, flyttet oppsitterne derfor til plassen Tømte. Denne utviklingen er den sannsynlige årsak til at det på folkemunne het seg at Bygata gikk om Bonna.

Et kart tegnet av løytnant Lund i 1825 viser tre alternativer for Bygata mellom Haklodammen i nord og Kamphaug i sør.

FRILUFTSLIV i Ukraina

Tonje Sommerset

Gjennom jobben min i Flyktningtjenesten møter jeg mange ulike mennesker. Mennesker som er i en veldig sårbar fase i livet. Alle har brutt opp fra et trygt og kjent sted, reist fra kjære i hjemlandet og er på et sted de aldri har vært og ikke kjenner noen. Bare tanken på dette får det til å gi frysnings på ryggen. Det siste året har det vært en ny gruppe flyktinger som har kommet til Hadeland. De kommer fra Ukraina, et land som fremdeles er i krig med Russland. Jeg har merket meg at mange av flyktingene er interessert i friluftsliv. Flere spør etter fiskestang når de kommer, andre har plukket kilovis med tyttebær og blåbær, eller stolt vist fram multer fra Harestua-åsen. Andre igjen går timesvis på turer i nærområdene, plukker sopp og har blitt raskt kjent med stiene i skogen. Her er en liten samtale med Yuliia Ryhun, flyktning fra Ukraina om hva friluftsliv betyr for henne og hennes familie. Hun bor i Gran med de tre barna sine som er 5, 9 og 12 år. I Ukraina jobbet hun som sykepleier.

Fortell litt om hjemstedet ditt i Ukraina:

Jeg kommer fra Ternopil, en by med ca. 200 000 innbyggere i nærheten av Lviv. Der bodde vi i et hus. I byen er det seks parker, skoger, innsjøer og elver og området var fint for friluftsliv og familien vår var mye ute på tur. Vi har ikke noe fjell der. Noen regioner i Ukraina har fjell men ikke der jeg kommer fra. Det vil bli en ny opplevelse for oss.

Hva er førsteinntrykket ditt av Gran og Hadeland?

Det er fantastisk natur her, og vi ønsker å være mest mulig ute for å oppdage nye steder. Norge er et nydelig land. Vi går mye tur her, men foreløpig ikke så lange turer. Vi har også plukket litt sopp med naboenes våre, og de har vist oss området her. Vi plukket traktkantarell og det var en ny opplevelse. Vi likte det veldig godt.

Hva er ditt forhold til friluftsliv, Yuliia?

I Ukraina gikk vi mye turer, syklet, spilte volleyball. Vi liker å gå for å oppdage nye steder. Vi pleide å slå mynt og kron når vi kom til veikryss, og mynten bestemte retningen. Jeg liker friluftslivet fordi da er

På nye stier. Foto: Yuliia Ryhun.

jeg sammen med familien min. Vi er sammen og vi har gode samtaler. Da er ikke fokuset på data eller TV. Bare oss. Å være ute er godt for både mental helse og fysisk helse. Når barna vokser opp håper jeg de husker turene vi tok sammen. I hverdagen var vi mye ute i helgene, mens på sommeren tok vi lengre turer. Og før vi fikk barn ble det mange campingturer med fiskestang. Vi har også hatt mange pikniker med te, sjokolade og gode samtaler. Vi har tidligere bodd i Polen og Praha og har gått mye turer der.

Hvordan er friluftslivet i Ukraina?

Det er ikke så vanlig å være mye ute i Ukraina. Mange er ute i helgene. Det er nok litt annerledes enn tur-tradisjonen her. I Polen var det ikke vanlig å gå tur med barna i det hele tatt, mens i Tsjekia var det vanlig å være på sykkeltur med barna. Her er mange på tur og det er så fint. Barna her er veldig aktive også. Det er ikke så vanlig med uteskole for barna i Ukraina. Jeg synes det er synd, for barna må få være aktive og løpe ute. Jeg vet ikke hvorfor det ikke er så vanlig med turliv der. Kanskje vi er litt late? Vi liker å være inne med telefon og TV. Det er for eksempel ikke noe stor organisasjon som DNT i Ukraina.

Min mor og bestemor gikk mye på tur. Vi plukket mye urter og medisinske planter som vi lagde te av og solgte til andre. Det er vanlig å plukke sopp og bær i Ukraina. Vi plukket for eksempel mye skrubb-sopper, svartbrun rørsopp, steinsopp og sandsopp. Vi plukket også mye bringebær, bjørnebær, kalyna og tindved. Tindved-syltetøy er utrolig godt - det bør dere smake!